

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

શ્રી રોબર્ટ જોન ડી'સોઝા અને અન્ય

વિરુદ્ધ

શ્રી સ્ટીફન વી. ગોમ્સ અને અન્ય

(ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૯૫૩/૨૦૧૫)

૨૧ જુલાઈ, ૨૦૧૫

[દીપક મિશ્રા અને પ્રફુલ્લ સી. પંત, ન્યાયમૂર્તિઓ]

કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ – કલમ ૪૮૨ – ઇન્ડિયન પીનલ કોડની કલમ ૩૪ સાથે વાંચતા કલમ ૪૦૬, ૪૦૮ અને ૪૨૦ હેઠળની ક્રિમિનલ કાર્યવાહી – રદ કરવી – ઠેરવવામાં આવ્યું: કેસની હકીકતોને ધ્યાને લેતાં, જે ગુનાઓ માટે અપીલકર્તાઓ-આરોપીઓને સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યા હતા, તેમાંથી કોઈ પણ ગુનો ફરિયાદ અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી પરથી બનતો નથી – તે ફરિયાદી દ્વારા કાયદાની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ છે – તેથી, ક્રિમિનલ કાર્યવાહી

રદ કરવાને પાત્ર છે – ઈન્ડિયન પીનલ કોડ, ૧૮૬૦ – કલમ ૩૪ સાથે વાંચતા
કલમ ૪૦૬, ૪૦૮ અને ૪૨૦.

અપીલ મંજૂર કરતાં, કોર્ટે

ઠેરવ્યું: ૧. એ બાબત પણ નિર્વિવાદ છે કે પ્રશ્નવાળા વેચાણ દસ્તાવેજો વર્ષ ૧૯૯૬ માં ઘણા સમય પહેલાં સંપન્ન કરવામાં આવ્યા હતા અને સોસાયટીના સભ્ય પણ ન હોય તેવા ફરિયાદી બાર વર્ષ કરતાં વધુ સમયના લાંબા અંતરાલ પછી એવો મુદ્દો ઉઠાવે છે કે વેચાણ દસ્તાવેજો સોસાયટીના ડિરેક્ટરોના ફાયદા માટે કરવામાં આવ્યા હતા. પ્રશ્નવાળા વેચાણ દસ્તાવેજો રજિસ્ટર્ડ છે, અને કોઈ કાયદાકીય અદાલત દ્વારા રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવ્યા નથી. સ્વીકૃત રીતે ફરિયાદી દ્વારા અગાઉ ફરિયાદ કરવામાં આવી હતી જેની પોલીસ દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી હતી અને તપાસનું પરિણામ એ આવ્યું હતું કે વિવાદ દીવાની સ્વરૂપનો હોવાના આધારે અપીલકર્તાઓ દ્વારા કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનું જણાયું ન હતું. રેકૉર્ડ પર સ્પષ્ટ દેખાતી આ હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતાં, હાઈકોર્ટ અને નીચલી અદાલતોએ તેની અવગણના કરીને કાયદાની ગંભીર ભૂલ કરી છે.

૨. ઇ.પી.કો. ની કલમ ૪૦૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનો બનવા માટે, આવશ્યક ઘટક મિલકતની 'સોંપણી' (વિશ્વાસપૂર્વક અમાનત તરીકે સોંપવી) છે. ફરિયાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદમાં ક્યાંય એવો ખુલાસો થતો નથી કે વર્ષ ૧૯૭૮ માં ખરીદવામાં આવેલી પ્રશ્નવાળી જમીન અન્યના લાભાર્થે

સોસાયટીને સોંપવામાં આવી હતી. સોંપણી દર્શાવવામાં આવે ત્યારપછી જ કહી શકાય કે વિશ્વાસઘાતનો ગુનો બન્યો હતો.

રામ નારાયણ પોપલી વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન ૨૦૦૩ (૧) એસ.સી.આર. ૧૧૮ = ૨૦૦૩ (૩) એસ.સી.સી. ૬૪૧; ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ જશવંતલાલ નથુલાલ ૧૯૬૮ એ.આઈ.આર. ૭૦૦ = ૧૯૬૮ એસ.સી.આર. ૪૦૮ – આધાર રાખવામાં આવ્યો.

૩. પ્રસ્તુત કેસમાં, જો ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો સાચા માની લેવામાં આવે તો પણ, જે ગુના માટે અપીલકર્તાઓને સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યા છે તે ઇ.પી.કો. ની કલમ ૪૦૮ હેઠળના ગુનાના ઘટકો પણ બનતા નથી. ઇ.પી.કો. ની કલમ ૪૦૮ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનો બનવા માટે, સોંપણી ઉપરાંત, એ દર્શાવવું પણ આવશ્યક છે કે આરોપીએ જાહેર સેવક, બેંકર, વેપારી, આડતિયા, દલાલ, મુખત્યાર અથવા એજન્ટની ક્ષમતામાં કામ કર્યું છે. ફરિયાદમાં ક્યાંય એવું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી કે અપીલકર્તાઓએ ઉપરોક્ત કોઈપણ હોદ્દા કે ક્ષમતામાં કામ કર્યું હતું.

૪. ઇ.પી.કો. ની કલમ ૪૧૫ ની ભાષા પરથી છેતરપિંડીના ગુના માટે આવશ્યક તત્વો પૈકીનું એક છેતરવું (કપટ કરવું) છે, પરંતુ પ્રસ્તુત કેસમાં, ફરિયાદની સામગ્રી પરથી ક્યાંય એવું પ્રતિબિંબિત થતું નથી કે ફરિયાદી સાથે છેતરપિંડી કરવામાં આવી હતી અથવા તેને કે અન્ય કોઈને છેતરપિંડી દ્વારા મિલકત સોંપવા માટે પ્રેરિત કરવામાં આવ્યા હતા.

૫. જે ગુનાઓ માટે અપીલકર્તાઓને સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યા છે તેમાંથી કોઈ પણ ગુનો ફરિયાદ અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી પરથી બનતો નથી. પ્રશ્નવાળા રજિસ્ટર્ડ વેચાણ દસ્તાવેજોના અમલના બાર વર્ષના સમયગાળા પછી અપીલકર્તાઓને ક્રિમિનલ કેસમાં સંડોવવો એ ફરિયાદી તરફથી કાયદાની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ કરવા સિવાય બીજું કશું નથી, જે ન તો વેચાણ દસ્તાવેજોનો પક્ષકાર છે કે ન તો સોસાયટીનો સભ્ય છે. તદનુસાર, સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ક્રિમિનલ ફરિયાદમાં ઇ.પી.કો. ની કલમ ૪૦૬, ૪૦૮ અને ૪૨૦ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓના સંબંધમાં મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા અપીલકર્તાઓને સમન્સ પાઠવવાનો હુકમ પણ રદબાતલ ઠરે છે.

માધવરાવ જીવાજીરાવ સિંધિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ સંભાજીરાવ ચંદ્રરાવ આંત્રે અને અન્ય ૧૯૮૮ (૨) એસ.સી.આર. ૯૩૦ = ૧૯૮૮ (૧) એસ.સી.સી. ૬૯૨; સુરેશ વિરુદ્ધ મહાદેવપ્પા શિવપ્પા દાનનાવા અને અન્ય ૨૦૦૫ (૨) એસ.સી.આર. ૧૩૧ = ૨૦૦૫ (૩) એસ.સી.સી. ૬૭૦; ઇન્દર મોહન ગોસ્વામી અને અન્ય વિરુદ્ધ ઉત્તરાંચલ રાજ્ય અને અન્ય ૨૦૦૭ (૧૦) એસ.સી.આર. ૮૪૭ = ૨૦૦૭ (૧૨) એસ.સી.સી. ૧ – આધાર રાખવામાં આવ્યો.

કેસ લો સંદર્ભ:

૨૦૦૩ (૧) એસ.સી.આર. ૧૧૯ (પેરા ૯ માં આધાર રાખ્યો); ૧૯૬૮ એસ.સી.આર. ૪૦૮ (પેરા ૧૦ માં આધાર રાખ્યો); ૧૯૮૮ (૨)

એસ.સી.આર. ૯૩૦ (પેરા ૧૪ માં આધાર રાખ્યો); ૨૦૦૫ (૨)
એસ.સી.આર. ૧૩૧ (પેરા ૧૫ માં આધાર રાખ્યો); ૨૦૦૭ (૧૦)
એસ.સી.આર. ૮૪૭ (પેરા ૧૬ માં આધાર રાખ્યો).

ક્રિમિનલ અપીલ અધિકારક્ષેત્ર: ક્રિમિનલ અપીલ નં. ૯૫૩/૨૦૧૫.

કર્ણાટક હાઇકોર્ટ, બેંગલોર દ્વારા ક્રિમિનલ પિટિશન નં. ૬૫૮/૨૦૧૪ માં
તારીખ ૦૯.૧૦.૨૦૧૪ ના રોજ આપેલ ચુકાદા અને હુકમ સામે.

અપીલકર્તાઓ તરફથી: એસ. એન. ભટ.

સામાવાળાઓ તરફથી: સંતોષ પોલ, અરવિંદ ગુપ્તા, શુભમ અગ્રવાલ,
આરતી સિંહ.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ પ્રફુલ્લ સી. પંત દ્વારા આપવામાં આવેલ.

૧. આ અપીલ કર્ણાટક હાઇકોર્ટ, બેંગલોર દ્વારા ક્રિમિનલ પિટિશન નં.
૬૫૮/૨૦૧૪ માં તારીખ ૯.૧૦.૨૦૧૪ ના રોજ પસાર કરવામાં આવેલા હુકમ
સામે નિર્દેશિત છે, જેના દ્વારા સદરહુ કોર્ટ પિટિશન ફગાવી દીધી છે અને
અપીલકર્તાઓ સામે સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલ ક્રિમિનલ
ફરિયાદ કેસ નં. ૩૫૭/૨૦૧૨ ને રદ કરવાનો ઇનકાર કર્યો છે.

૨. કેસની સંક્ષિપ્ત હકીકતો એવી છે કે મુક્કા વેલ્ફેર સોસાયટી નામની
સોસાયટી તારીખ ૨૮.૩.૧૯૭૦ ના રોજ ચેરિટેબલ કાર્ય અને સમાજ સેવા માટે

બનાવવામાં આવી હતી, જે કર્ણાટક સોસાયટીઝ રજિસ્ટ્રેશન એક્ટ, ૧૯૬૦ હેઠળ નોંધાયેલી હતી. અપીલકર્તા નં. ૧, અપીલકર્તા નં. ૨ અને અપીલકર્તા નં. ૩ અનુક્રમે પ્રમુખ, મંત્રી અને ખજાનચી હતા, જ્યારે અપીલકર્તા નં. ૪ થી ૭ સોસાયટીના ડિરેક્ટરો હતા. અન્ય અપીલકર્તાઓ તેમના સંબંધીઓ છે. મંગલોર તાલુકાના સુરતકલ ગામમાં સર્વે નં. ૨૩૯/૧૦ ધરાવતી ૦.૫૦ એકર જમીન સોસાયટી દ્વારા શ્રીમતી કાવેરી હેંગસુ પાસેથી તારીખ ૨૮.૧.૧૯૭૮ ના રજિસ્ટર્ડ વેચાણ દસ્તાવેજ દ્વારા ખરીદવામાં આવી હતી. ફરિયાદી (સામાવાળા નં. ૧) દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે અપીલકર્તા નં. ૧ થી ૭ એ મુક્કા વેલ્ફેર સોસાયટીની કારોબારીના સભ્યો અને ડિરેક્ટરો હોવાને કારણે પોતાના પદનો દુરુપયોગ કરીને તારીખ ૨૨.૯.૧૯૯૫ અને ૧૩.૧૦.૧૯૯૫ ના રોજ બોર્ડ મીટિંગો યોજીને પોતાના સંબંધીઓ (અપીલકર્તા નં. ૭ થી ૧૨) ની તરફેણમાં ઉપરોક્ત જમીનનું વેચાણ સરળ બનાવ્યું હતું. વેચાણ દસ્તાવેજો તારીખ ૧૬.૨.૧૯૯૬ ના રોજ સંપન્ન કરવામાં આવ્યા હતા. વધુમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે ખરીદદારો (અપીલકર્તા નં. ૭ થી ૧૨) એ તે જ વર્ષે સોસાયટીના ડિરેક્ટરોની તરફેણમાં વેચાણ દસ્તાવેજો કરી આપ્યા હતા. ફરિયાદી/સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા એવો આક્ષેપ કરવામાં આવ્યો છે કે અપીલકર્તાઓએ ઉપર જણાવેલ વેચાણ દસ્તાવેજો દ્વારા કપટપૂર્વક મિલકત હડપ કરી લીધી છે અને આ રીતે છેતરપિંડી આચરી છે.

૩. સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ક્રિમિનલ ફરિયાદ પ્રથમ અધિક સિનિયર સિવિલ જજ અને ચીફ જ્યુડિશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, મંગલોર,

ડી.કે. દ્વારા નોંધવામાં આવી હતી, જેમણે કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજર, ૧૯૭૩ (સંક્ષિપ્તમાં 'સી.આર.પી.સી.') ની કલમ ૨૦૦ હેઠળ ફરિયાદીનું નિવેદન નોંધ્યા પછી તારીખ ૧૩.૪.૨૦૧૨ ના હુકમ દ્વારા ઇન્ડિયન પીનલ કોડ (ઇ.પી.કો.) ની કલમ ૩૪ સાથે વાંચતા કલમ ૪૦૬, ૪૦૮, ૪૨૦ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓના સંબંધમાં અપીલકર્તાઓને સમન્સ પાઠવ્યા હતા. અપીલકર્તાઓએ પ્રિન્સિપાલ સેશન્સ અને ડિસ્ટ્રિક્ટ જજ, ડી.કે. જિલ્લો, મંગલોર સમક્ષ ક્રિમિનલ રિવિઝન પિટિશન નં. ૫૮/૨૦૧૨ દાખલ કરી હતી, જે તારીખ ૬.૨.૨૦૧૩ ના હુકમ દ્વારા ફગાવી દેવામાં આવી હતી. ત્યારબાદ અપીલકર્તાઓએ હાઇકોર્ટ સમક્ષ સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ પિટિશન દાખલ કરી હતી અને તે પણ ફગાવી દેવામાં આવી હતી. તેથી ખાસ પરવાનગી દ્વારા આ અપીલ દાખલ કરવામાં આવી છે.

૪. અમે પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોને સાંભળ્યા છે અને રેકૉર્ડ પરના કાગળોનું અવલોકન કર્યું છે.

૫. હાઇકોર્ટ અને નીચેની અન્ય સત્તાવાળાઓ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા વાદગ્રસ્ત હુકમોને અમારી સમક્ષ મુખ્યત્વે નીચેના કારણોસર પડકારવામાં આવ્યા છે:—

(૧) સામાવાળા નં. ૧/ફરિયાદી 'મુક્કા વેલ્ફેર સોસાયટી' ના સભ્ય નથી કે સોસાયટીની કામગીરી સાથે કોઈપણ રીતે સંકળાયેલા નથી, તેથી તેમને ક્રિમિનલ ફરિયાદ દાખલ કરવાનો કોઈ કાનૂની અધિકાર (લોકસ સ્ટેન્ડાઈ)

નથી.

(૨) પ્રશ્નવાળા વેચાણ દસ્તાવેજો વર્ષ ૧૯૯૬ માં સંપન્ન કરવામાં આવ્યા હતા, અને ક્રિમિનલ ફરિયાદ સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા ચૌદ વર્ષના સમયગાળા પછી, વર્ષ ૨૦૧૦ માં બદલ્લોચાથી દાખલ કરવામાં આવી છે, તેથી નીચલી અદાલતોએ સદરહુ હકીકત ધ્યાને ન લઈને કાયદાની ભૂલ કરી છે.

(૩) નીચલી અદાલતો એ બાબતની કદર કરવામાં કાયદાકીય ભૂલ કરી છે કે પ્રશ્નવાળી ફરિયાદ સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા સોસાયટીના ડિરેક્ટરો સામે અંગત અદાવત સાધવા માટે દાખલ કરવામાં આવી હતી.

(૪) નીચલી અદાલતોએ વધુમાં એ હકીકત ધ્યાનમાં ન લઈને ભૂલ કરી છે કે ફરિયાદી/સામાવાળા નં. ૧ એ અગાઉ આ ૪ હકીકતો સાથે ડેપ્યુટી કમિશનર, દક્ષિણ કન્નડ, મંગલોર સમક્ષ ફરિયાદ દાખલ કરી હતી, અને તે તપાસ માટે સુરતકલ પોલીસ સ્ટેશનમાં મોકલવામાં આવી હતી, અને સર્કલ ઇન્સ્પેક્ટરે તપાસ કર્યા પછી અપીલકર્તાઓ દ્વારા કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનું જણાયું ન હતું, કારણ કે વિવાદ સંપૂર્ણપણે દીવાની સ્વરૂપનો હતો.

(૫) ઇ.પી.કો. ની કલમ ૪૦૬, ૪૦૮ અને ૪૨૦ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓના તત્વો બનતા નથી.

(૬) પ્રશ્નવાળા વેચાણ વ્યવહારો પૈકી કોઈ પણ સોસાયટીના મેમ્બરેન્ડમ ઓફ એસોસિએશનના કોઈપણ પેટા-નિયમ અથવા કલમની વિરુદ્ધ નથી.

૬. સામાવાળા નં. ૧ વતી દાખલ કરવામાં આવેલી વળતી સોગંદનામામાં

એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે ફરિયાદીને વેચાણ વ્યવહારોની જાણ માત્ર વર્ષ ૨૦૦૯ માં થઈ હતી, જે પછી તેમણે ડેપ્યુટી કમિશનર, ડી.કે. સમક્ષ ફરિયાદ કરી હતી, તેથી ફરિયાદ દાખલ કરવામાં થયેલા વિલંબ અંગે ઉઠાવવામાં આવેલો મુદ્દો પાયાવિહોણો છે. વધુમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે મુક્કા વેલ્ફેર સોસાયટી વિવિધ સંસ્થાઓ અને સામાન્ય જનતા પાસેથી દાન મેળવે છે. અપીલકર્તાઓ દ્વારા અપીલમાં રજૂ કરવામાં આવેલ અંગત અદાવતના આક્ષેપને વળતી સોગંદનામામાં નકારવામાં આવ્યો છે. છેલ્લે નીચલી અદાલતો દ્વારા આપવામાં આવેલા હુકમોનો બચાવ કરતાં એવું જણાવવામાં આવ્યું છે કે નીચલી અદાલતોએ કાયદાની કોઈ ભૂલ કરી નથી.

૭. અમારી સમક્ષ રજૂ કરાયેલી ઉપરોક્ત લીટીઓ પર પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલો દ્વારા દલીલો રજૂ કરવામાં આવી હતી. પક્ષકારોના વિદ્વાન વકીલોની રજૂઆતો પર વિચાર કર્યા પછી પ્રસ્તુત કેસમાં જે સ્પષ્ટ દેખાય છે તે એ છે કે ફરિયાદી મુક્કા વેલ્ફેર સોસાયટીના સભ્ય નથી. એ પણ નિર્વિવાદ છે કે પ્રશ્નવાળા વેચાણ દસ્તાવેજો વર્ષ ૧૯૯૬ માં ઘણા સમય પહેલાં સંપન્ન કરવામાં આવ્યા હતા અને સોસાયટીના સભ્ય પણ ન હોય તેવા ફરિયાદી બાર વર્ષ કરતાં વધુ સમયના લાંબા અંતરાલ પછી એવો મુદ્દો ઉઠાવે છે કે વેચાણ દસ્તાવેજો સોસાયટીના ડિરેક્ટરોના ફાયદા માટે કરવામાં આવ્યા હતા. પ્રશ્નવાળા વેચાણ દસ્તાવેજો રજિસ્ટર્ડ છે, અને કોઈ કાયદાકીય અદાલત દ્વારા રદબાતલ જાહેર કરવામાં આવ્યા નથી. અહીં એ ઉલ્લેખ કરવો પણ પ્રસ્તુત છે કે સ્વીકૃત રીતે અગાઉ ફરિયાદી દ્વારા વર્ષ ૨૦૦૯ માં ડેપ્યુટી કમિશનરને ફરિયાદ કરવામાં આવી

હતી, જેની પોલીસ દ્વારા તપાસ કરાવવામાં આવી હતી અને તપાસનું પરિણામ એ આવ્યું હતું કે વિવાદ દીવાની સ્વરૂપનો હોવાના આધારે અપીલકર્તાઓ દ્વારા કોઈ ગુનો આચરવામાં આવ્યો હોવાનું જણાયું ન હતું.

૮. રેકૉર્ડ પર સ્પષ્ટ દેખાતી ઉપરોક્ત હકીકતોને ધ્યાનમાં લેતાં, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે હાઈકોર્ટ અને નીચલી અદાલતોએ તેની અવગણના કરીને કાયદાની ગંભીર ભૂલ કરી છે. એ કહેવાની જરૂર નથી કે ઇ.પી.કો. ની કલમ ૪૦૬ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનો બનવા માટે, આવશ્યક ઘટક મિલકતની 'સોંપણી' (વિશ્વાસપૂર્વક અમાનત તરીકે સોંપવી) છે. ફરિયાદી દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ફરિયાદમાં ક્યાંય એવો ખુલાસો થતો નથી કે વર્ષ ૧૯૭૮ માં ખરીદવામાં આવેલી પ્રશ્નવાળી જમીન અન્યના લાભાર્થે સોસાયટીને સોંપવામાં આવી હતી. સોંપણી દર્શાવવામાં આવે ત્યારપછી જ કહી શકાય કે વિશ્વાસઘાતનો ગુનો બન્યો હતો.

૯. રામ નારાયણ પોપલી વિરુદ્ધ સેન્ટ્રલ બ્યુરો ઓફ ઇન્વેસ્ટિગેશન (૨૦૦૩) ૩ એસ.સી.સી. ૬૪૧ માં, આ કોર્ટે બહુમતી દ્વારા ફકરા ૩૬૩ માં 'સોંપણી' ની સમજૂતી નીચે મુજબ આપી છે:—

"સોંપણી" શબ્દ અનિવાર્યપણે કાયદાનો શબ્દ નથી. જુદા જુદા સંદર્ભોમાં તેના વિવિધ અર્થઘટનો હોઈ શકે છે. તેના સૌથી સામાન્ય મહત્વમાં તે માત્ર કોઈ ઉદ્દેશ્ય માટે કબજો સોંપવાનું સૂચવે છે જે કોઈપણ માલિકી હક આપવાનું સૂચવતું નથી."

૧૦. ગુજરાત રાજ્ય વિરુદ્ધ જશવંતલાલ નથુલાલ એ.આઈ.આર. ૧૯૬૮ એસ.સી. ૭૦૦ માં આ કોર્ટે ફરાર ૮ માં અવલોકન કર્યું છે કે વેચાણનો માત્ર એક વ્યવહાર સોંપણી સમાન બની શકે નહીં.

૧૧. આ તબક્કે અમે એ અવલોકન કરવાનું પણ યોગ્ય માનીએ છીએ કે પ્રસ્તુત કેસમાં, ફરિયાદમાં કરવામાં આવેલા આક્ષેપો સાચા માની લેવામાં આવે તો પણ, જે ગુના માટે અપીલકર્તાઓને સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યા છે તે ઇ.પી.કો. ની કલમ ૪૦૯ હેઠળના ગુનાના ઘટકો પણ બનતા નથી. ઇ.પી.કો. ની કલમ ૪૦૯ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનો બનવા માટે, સોંપણી ઉપરાંત, એ દર્શાવવું પણ આવશ્યક છે કે આરોપીએ જાહેર સેવક, બેંકર, વેપારી, આડતિયા, દલાલ, મુખત્યાર અથવા એજન્ટની ક્ષમતામાં કામ કર્યું છે. ફરિયાદમાં ક્યાંય એવું દર્શાવવામાં આવ્યું નથી કે અપીલકર્તાઓએ ઉપરોક્ત કોઈપણ હોદ્દા કે ક્ષમતામાં કામ કર્યું હતું.

૧૨. જ્યાં સુધી છેતરપિંડીના ગુનાનો સંબંધ છે, તે ઇ.પી.કો. ની કલમ ૪૧૫ માં વ્યાખ્યાયિત થયેલ છે, જેના માટે સજા ઇ.પી.કો. ની કલમ ૪૨૦ હેઠળ પૂરી પાડવામાં આવી છે. કલમ ૪૧૫ નીચે મુજબ વંચાય છે:-

"૪૧૫. છેતરપિંડી. – જે કોઈ, કોઈપણ વ્યક્તિ સાથે કપટ કરીને, કપટપૂર્વક અથવા અપ્રમાણિકપણે તે રીતે છેતરાયેલી વ્યક્તિને કોઈપણ વ્યક્તિને કોઈપણ મિલકત સોંપવા માટે, અથવા કોઈપણ વ્યક્તિ કોઈપણ

મિલકત પોતાની પાસે રાખી શકે તે માટે સંમતિ આપવા પ્રેરિત કરે છે, અથવા છેતરાયેલી વ્યક્તિને જો તેણી સાથે આ રીતે કપટ કરવામાં ન આવ્યું હોત તો તે ન કરત અથવા કરવાનું ન ચૂકત તેવું કંઈપણ કરવા અથવા કરવાનું ચૂકવા માટે ઈરાદાપૂર્વક પ્રેરિત કરે છે, અને જે કૃત્ય અથવા ચૂકથી તે વ્યક્તિને શરીરમાં, મનમાં, પ્રતિષ્ઠામાં અથવા મિલકતમાં નુકસાન અથવા હાનિ પહોંચે છે અથવા પહોંચવાની સંભાવના છે, તે 'છેતરપિંડી' કરે છે તેમ કહેવાય. સ્પષ્ટીકરણ. – હકીકતોનું અપ્રમાણિક છુપાવાપણું આ કલમના અર્થમાં એક કપટ છે.

ઢૂષ્ટાંતો".....

૧૩. કલમની ઉપરોક્ત ભાષા પરથી છેતરપિંડીના ગુના માટે આવશ્યક ઘટકો પૈકીનું એક કપટ (છેતરપિંડી) છે, પરંતુ પ્રસ્તુત કેસમાં ફરિયાદની સામગ્રી પરથી ક્યાંય એવું પ્રતિબિંબિત થતું નથી કે ફરિયાદી સાથે કપટ કરવામાં આવ્યું હતું અથવા તેને કે અન્ય કોઈને કપટ દ્વારા મિલકત સોંપવા પ્રેરિત કરવામાં આવ્યા હતા. જે કરવામાં આવ્યું હતું તે ઠરાવો અને વેચાણ દસ્તાવેજોમાં પ્રતિબિંબિત થયેલું હતું.

૧૪. માધવરાવ જીવાજીરાવ સિંધિયા અને અન્ય વિરુદ્ધ સંભાજીરાવ ચંદ્રરાવ આંત્રે અને અન્ય (૧૯૮૮) ૧ એસ.સી.સી. ૬૯૨ માં, આ કોર્ટની ત્રણ ન્યાયાધીશોની બેંચે સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ કાર્યવાહી રદ કરવા અંગેનો કાયદો નીચે મુજબ નિર્ધારિત કર્યો છે:—

'૭. કાનૂની સ્થિતિ સુસ્થાપિત છે કે જ્યારે શરૂઆતના તબક્કે ફરિયાદ રદ કરવાની માંગ કરવામાં આવે ત્યારે કોર્ટ દ્વારા લાગુ કરવાની કસોટી એ છે કે શું અસંદિગ્ધ આક્ષેપો પ્રથમ દ્રષ્ટિએ ગુનો સ્થાપિત કરે છે. ફરિયાદ ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપવી યોગ્ય અને ન્યાયના હિતમાં છે કે કેમ તે વિચારવા માટે કોઈ ચોક્કસ કેસમાં ઉપસ્થિત થતી કોઈપણ વિશિષ્ટ વિશેષતાઓને ધ્યાનમાં લેવી પણ અદાલતનું કામ છે. આ એટલા માટે છે કારણ કે અદાલતનો ઉપયોગ કોઈપણ આડકતરા હેતુ માટે થઈ શકતો નથી અને જ્યાં કોર્ટના અભિપ્રાય મુજબ અંતિમ દોષસિદ્ધિની શક્યતાઓ નહિવત હોય અને તેથી ક્રિમિનલ ફરિયાદ ચાલુ રાખવાની મંજૂરી આપીને કોઈ ઉપયોગી હેતુ સર થવાની સંભાવના ન હોય, ત્યાં કોર્ટ કેસની વિશિષ્ટ હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રારંભિક તબક્કે હોવા છતાં કાર્યવાહી રદ કરી શકે છે.'

૧૫. સુરેશ વિરુદ્ધ મહાદેવપ્પા શિવપ્પા દાનનાવા અને અન્ય (૨૦૦૫) ૩ એસ.સી.સી. ૬૭૦ માં દસ વર્ષના વિલંબ પછી ફરિયાદ દાખલ કરવામાં આવી હોવાનું નોંધીને કોર્ટ દ્વારા છેતરપિંડીના ગુનાના સંદર્ભમાં ક્રિમિનલ કાર્યવાહી રદ કરવામાં આવી હતી.

૧૬. ઇન્દર મોહન ગોસ્વામી અને અન્ય વિરુદ્ધ ઉત્તરાંચલ રાજ્ય અને અન્ય (૨૦૦૭) ૧૨ એસ.સી.સી. ૧ માં, આ કોર્ટે ફક્ત ૨૫ અને ૪૬ માં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું છે:—

'૨૫. નીચેના કેસોનો સંદર્ભ દર્શાવે છે કે અદાલતોએ સતત એવો અભિપ્રાય લીધો છે કે તેમણે અન્યાય અટકાવવા અને ન્યાયના ઉદ્દેશ્યો સુરક્ષિત કરવા માટે આ અસાધારણ સત્તાનો ઉપયોગ કરવો જ જોઈએ. અંગ્રેજી અદાલતોએ પણ આ જ ઉદ્દેશ્ય હાંસલ કરવા માટે અંતર્ગત સત્તાનો ઉપયોગ કર્યો છે. સામાન્ય રીતે એ બાબતે સહમતિ છે કે ક્રાઉન કોર્ટ પાસે તેની પ્રક્રિયાને દુરુપયોગથી બચાવવાની અંતર્ગત સત્તા છે. કોનેલી વિરુદ્ધ ડીપીપી (૧૯૬૪ એસી ૧૨૫૪) માં લોર્ડ ડેવલિને જણાવ્યું હતું કે જ્યાં ચોક્કસ ક્રિમિનલ કાર્યવાહી પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ કરતી હોય, ત્યાં અદાલત આરોપપત્રને ટ્રાયલ તરફ આગળ વધવા દેવાનો ઇનકાર કરવાની સત્તા ધરાવે છે. ડીપીપી વિરુદ્ધ હમ્ફ્રીઝ (૧૯૭૭ એસી ૧) માં લોર્ડ સાલ્મને અંતર્ગત સત્તાના મહત્વ પર ભાર મૂક્યો હતો જ્યારે તેમણે અવલોકન કર્યું હતું કે માત્ર ત્યારે જ જો ફરિયાદ કોર્ટની પ્રક્રિયાના દુરુપયોગ સમાન હોય અને દમનકારી તથા હેરાન કરનારી હોય ત્યારે જ ન્યાયાધીશને હસ્તક્ષેપ કરવાની સત્તા હોય છે. તેમણે વધુમાં જણાવ્યું હતું કે આવા દુરુપયોગને અટકાવવાની અદાલતની સત્તા ખૂબ બંધારણીય મહત્વ ધરાવે છે અને તેનું ઈર્ષ્યાપૂર્વક રક્ષણ થવું જોઈએ.

XXX

xxx

xxx

૪૬. અદાલતે એ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે ક્રિમિનલ કાર્યવાહીનો ઉપયોગ હેરાનગતિના સાધન તરીકે અથવા અંગત વેર વાળવા માટે અથવા આરોપી પર દબાણ લાવવાના છૂપા હેતુ સાથે ન થાય. ઉપરોક્ત કેસોના વિશ્લેષણ પરથી અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે અંતર્ગત અધિકારક્ષેત્રના ઉપયોગને સંચાલિત કરતો

કોઈ અપરિવર્તનશીલ નિયમ બનાવવો ન તો શક્ય છે કે ન તો ઈચ્છનીય. સી.આર.પી.સી. ની કલમ ૪૮૨ હેઠળ હાઈકોર્ટોની અંતર્ગત સત્તા વ્યાપક હોવા છતાં તેનો ઉપયોગ સંયમિતપણે, કાળજીપૂર્વક અને સાવચેતી સાથે કરવાનો છે અને માત્ર ત્યારે જ જ્યારે તે કાયદામાં પોતે અને ઉપરોક્ત કેસોમાં વિશેષપણે નિર્ધારિત કરાયેલ કસોટીઓ દ્વારા વાજબી ઠરતો હોય. સ્થાપિત કાનૂની સ્થિતિને ધ્યાનમાં લેતાં, વાદગ્રસ્ત ચુકાદો ટકી શકે તેમ નથી.'

૧૭. ઉપરોક્ત ચર્ચા અને કેસની હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં લેતાં, અમારો એવો અભિપ્રાય છે કે જે ગુનાઓ માટે અપીલકર્તાઓને સમન્સ પાઠવવામાં આવ્યા છે તેમાંથી કોઈ પણ ગુનો ફરિયાદ અને રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી પરથી બનતો નથી. અમે વધુમાં શોધીએ છીએ કે પ્રશ્નવાળા રજિસ્ટર્ડ વેચાણ દસ્તાવેજોના અમલના બાર વર્ષના સમયગાળા પછી અપીલકર્તાઓને ક્રિમિનલ કેસમાં સંડોવવો એ ફરિયાદી તરફથી કાયદાની પ્રક્રિયાનો દુરુપયોગ કરવા સિવાય બીજું કશું નથી, જે ન તો વેચાણ દસ્તાવેજોનો પક્ષકાર છે કે ન તો સોસાયટીનો સભ્ય છે. તેથી, અમે અપીલ મંજૂર કરીએ છીએ અને હાઈકોર્ટ તથા નીચલી અદાલતો દ્વારા આપવામાં આવેલા હુકમો રદ કરીએ છીએ. તદનુસાર, સામાવાળા નં. ૧ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી ક્રિમિનલ ફરિયાદમાં ઇ.પી.કો. ની કલમ ૪૦૬, ૪૦૮ અને ૪૨૦ હેઠળ શિક્ષાપાત્ર ગુનાઓના સંબંધમાં અપીલકર્તાઓને સમન્સ પાઠવતો મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલ હુકમ પણ રદબાતલ ઠરે છે.

અપીલ મંજૂર.

This judgment has been translated using an AI-assisted translation tool.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====